

Кримінальне право та кримінологія

УДК 343.37:343.98

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.21822259>

**Профайлінг у практиці запобігання економічним кримінальним
правопорушенням**

Веселовська Наталія Олександрівна,

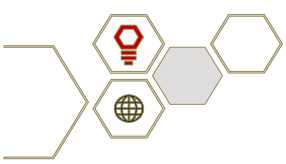
кандидат юридичних наук, доцент, декан юридичного факультету,

ВНЗ «Національна академія управління», м. Київ, Україна,

<https://orcid.org/0000-0002-5321-9693>

Прийнято: 10.10.2025 | Опубліковано: 31.10.2025

Анотація. У статті досліджено теоретичні та прикладні засади використання профайлінгу у сфері запобігання економічній злочинності. Метою статті є теоретичне обґрунтування можливостей використання профайлінгу у практиці запобігання економічним кримінальним правопорушенням, визначення його місця в системі кримінального аналізу та інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів економічної безпеки, розмежування поведінкового профайлінгу і профілів ризику, а також формування концептуальних засад застосування профайлінгу для виявлення ризикових моделей економічної поведінки, оцінювання криміногенних ризиків і прогнозування подальшої протиправної діяльності. На основі методів системного аналізу поведінкових, психологічних і комунікативних характеристик людини автором розкрито сутність профайлінгу як міждисциплінарного інструменту поведінкового аналізу та визначено його місце в системі інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності правоохоронних органів, насамперед Бюро економічної безпеки України. Розкрито можливості застосування профайлінгу для виявлення ризикових моделей економічної поведінки, оцінювання криміногенних

ризиків, аналізу способу дій правопорушників, формування поведінкових профілів суб'єктів економічної злочинності та прогнозування їх подальшої протиправної діяльності. Досліджено співвідношення профайлінгу з кримінальним аналізом, ризик-орієнтованим підходом і сучасними технологіями обробки великих масивів даних. Запропоновано авторський підхід до розуміння профайлінгу як складової інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів економічної безпеки й окреслено перспективні напрями його впровадження у практику запобігання економічній злочинності.

Ключові слова: профайлінг, поведінковий профайлінг, кримінальний аналіз, економічна злочинність, ризик-орієнтований підхід, економічна безпека, Бюро економічної безпеки України.

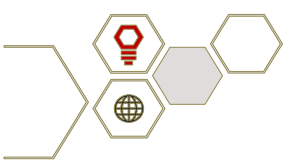
Profiling in prevention of economic criminal offences

Nataliia Veselovska,

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor, Dean of the Faculty of Law,
National Academy of Management, Kyiv, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-5321-9693>

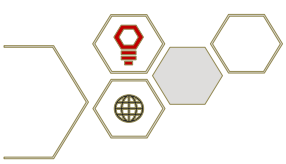
Abstract. The article examines the theoretical and practical foundations of profiling in countering economic criminal offences. This article examines the theoretical and practical foundations for the use of profiling in the fight against economic criminal offences. The aim of the article is to provide a theoretical justification for the potential use of profiling in the practical fight against economic crime, to define its role within the system of criminal analysis and the information and analytical support provided to economic security agencies, distinguishing between behavioural profiling and risk profiles, and establishing the conceptual foundations for applying profiling to identify high-risk patterns of economic behaviour, assess crime-related risks and predict future unlawful activity. Using methods of systematic analysis of human behavioural, psychological and communicative characteristics, the author

explores the essence of profiling as an interdisciplinary tool for behavioural analysis and defines its role within the system of information and analytical support for law enforcement agencies, primarily the Economic Security Bureau of Ukraine. The study explores the application of profiling to identify high-risk patterns of economic behaviour, assess criminogenic risks, analyse offenders' modus operandi, develop behavioural profiles of individuals involved in economic crime, and predict their further unlawful activities. Particular attention is paid to the relationship between profiling, criminal intelligence analysis, the risk-based approach, and modern technologies for processing large datasets. Based on the findings, the article proposes an original conceptual approach to understanding profiling as a component of the information and analytical support system of economic security authorities and outlines promising directions for its integration into the practice of countering economic criminal offences.

Keywords: profiling, behavioural profiling, criminal intelligence analysis, risk-based approach, economic crime, economic security, Economic Security Bureau of Ukraine.

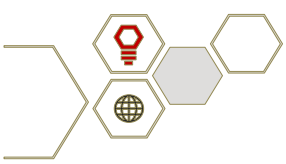
Постановка проблеми. В умовах триваючої збройної агресії проти України забезпечення економічної безпеки нашої держави залишається одним із пріоритетних напрямів державної політики. Значні обсяги бюджетного фінансування оборони, відновлення пошкодженої інфраструктури, соціальної підтримки населення та реалізації міжнародних програм допомоги одночасно підвищують ризики незаконного використання публічних коштів, ухилення від оподаткування, легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, зловживань під час публічних закупівель, незаконного обігу підакцизних товарів та функціонування інших протиправних економічних схем. Особливості таких кримінальних правопорушень, зокрема їх латентність, складна організаційна структура, використання легальних форм господарської діяльності та цифрових

фінансових інструментів, зумовлюють необхідність удосконалення інформаційно-аналітичних засобів їх виявлення і запобігання.

Традиційні методи правоохоронної діяльності, зорієнтовані переважно на документування вже вчинених кримінальних правопорушень, не завжди дозволяють своєчасно встановити підготовку економічної злочинної схеми, приховані зв'язки між її учасниками та ймовірні напрями подальшої протиправної діяльності. За таких умов актуалізується використання профайлінгу як міждисциплінарного інструменту аналізу поведінкових, фінансових, організаційних і комунікативних закономірностей діяльності суб'єктів, залучених до економічних правопорушень. Застосування профайлінгу може доповнити кримінальний аналіз і ризик-орієнтований підхід, забезпечуючи не лише виявлення формальних індикаторів ризику, а й інтерпретацію моделей поведінки, способів ухвалення рішень та механізмів адаптації правопорушників до змін законодавства і правоохоронної практики.

Станом на 2025 рік особливого практичного значення дослідження профайлінгу набуває у зв'язку із впровадженням у діяльність Бюро економічної безпеки України (далі – БЕБ) ризик-орієнтованої моделі запобігання економічній злочинності. Відповідно до ст. 12 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» [1] та Порядку застосування ризик-орієнтованого підходу, затвердженого наказом БЕБ від 01.02.2023 № 36 [2], інформаційно-аналітична діяльність Бюро ґрунтується на ідентифікації, оцінюванні, аналізі та прогнозуванні ризиків учинення кримінальних правопорушень у сфері економіки. З цією метою здійснюється комплексна інформаційно-пошукова та інформаційно-аналітична робота, використовуються відомості державних інформаційних ресурсів, матеріали кримінальних проваджень та інші джерела інформації, на підставі яких формуються аналітичні продукти. Важливим елементом зазначеної системи стало розроблення профілів ризиків, що містять типові схеми протиправної діяльності та відповідні індикатори ризику щодо кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності БЕБ. Чинна модель

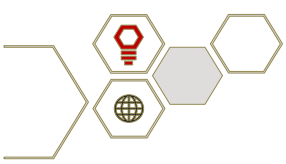

зосереджується насамперед на профілюванні ризиків економічних операцій і злочинних схем, тоді як можливості поведінкового профайлінгу як самостійного інструменту інформаційно-аналітичного забезпечення запобігання економічним кримінальним правопорушенням залишаються недостатньо дослідженими та практично не розробленими.

Нормативно закріплені та практично застосовувані БЕБ профілі ризику не є тотожними поведінковому профайлінгу, адже спрямовані переважно на виявлення типових ознак правопорушень, ризикових операцій, схем і характеристик суб'єктів господарювання. Натомість поведінковий профайлінг передбачає більш комплексне дослідження закономірностей ухвалення рішень, способів взаємодії між учасниками протиправної діяльності, характеру використання корпоративних і фінансових інструментів, а також прогнозування можливої трансформації протиправної поведінки. У відкритих офіційних джерелах відсутні достатні відомості про системне застосування БЕБ саме такого виду профайлінгу як окремої методики.

Отже, актуальність дослідження визначається наявністю розриву між практичним розвитком ризик-орієнтованої та інформаційно-аналітичної діяльності органів економічної безпеки й недостатнім теоретичним обґрунтуванням можливостей поведінкового профайлінгу у сфері запобігання економічній злочинності. Дослідження його змісту, співвідношення з профілями ризику та кримінальним аналізом, меж використання і перспектив впровадження є необхідним для подальшого розвитку сучасної аналітичної моделі правоохоронної діяльності.

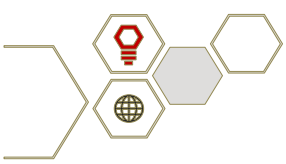
Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та прикладні засади профайлінгу досліджуються у вітчизняній юридичній науці переважно в межах криміналістики, юридичної психології, оперативно-розшукової діяльності та забезпечення безпеки. Наукові праці з цієї проблематики здебільшого присвячені встановленню особи невідомого злочинця, формуванню його психологічного портрета, аналізу вербальної та невербальної поведінки, виявленню ознак

обману, а також прогнозуванню можливих дій особи, проте спеціальні дослідження використання профайлінгу саме у практиці запобігання економічним кримінальним правопорушенням у вітчизняній юридичній науці залишаються поодинокими.

Суттєве значення для розвитку сучасного розуміння профайлінгу має дослідження А. Мурашко [3], яка розглядає його як складову пізнавальної діяльності у досудовому розслідуванні, та визначає діяльність спеціаліста-профайлера як послідовний процес, що охоплює моделювання події кримінального правопорушення, виокремлення типових та індивідуальних рис правопорушника, встановлення можливих мотивів, професійних навичок і способів поведінки після вчинення протиправного діяння. Профайлінг у цьому підході постає не як ізольований психологічний прийом, а як складна система аналітичної оцінки та ідентифікації, результати якої можуть бути використані для побудови й перевірки слідчих версій. Особливо важливим для предмета цього дослідження є те, що А. Мурашко поряд із традиційним криміналістичним профайлінгом порушує питання про можливість упровадження економічного, або фінансового, профайлінгу, пов'язаного з аналізом фінансових рахунків особи, підозрюваної у вчиненні кримінального правопорушення, однак ця ідея у праці авторки лише окреслена як перспективний напрям і не розгорнута в самостійну концепцію профайлінгу суб'єктів економічної злочинності. Не визначено, зокрема, систему його об'єктів, методів, поведінкових індикаторів, співвідношення з кримінальним аналізом та профілями ризику, а також межі використання отриманих результатів у діяльності органів економічної безпеки.

В іншій роботі А. Мурашко [4] окреслено перспективні напрями використання профайлінгу в Україні та наголошено на міждисциплінарному характері цього інструменту та можливості його застосування для складання психологічного портрета невідомого злочинця та у ширшому колі завдань правоохоронної й безпекової діяльності. Дослідження ґрунтовне, проте не

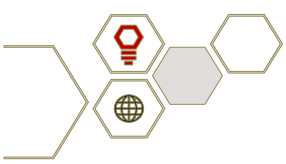

містить окремого аналізу особливостей економічної злочинності чи діяльності БЕБ.

Окремі напрями спеціалізації профайлінгу досліджено в інших працях українських науковців. О. Зачек і Ю. Дмитрик [5] проаналізували можливості застосування профайлінгу для протидії кіберзлочинності, та розглянули його як інструмент класифікації кіберзлочинців, вивчення їхніх звичок, способів діяльності та технологій, а також підвищення ефективності роботи підрозділів кіберполіції. Дослідники звернули увагу на фактичну відсутність системного використання профайлінгу українською кіберполіцією та недостатність його нормативного врегулювання. Праця є важливою для обґрунтування можливості адаптації профайлінгу до окремих видів неочевидної та технологічно складної злочинності, однак не охоплює специфіки економічних кримінальних правопорушень і фінансової поведінки їх суб'єктів.

В. Білецький і В. Матняк досліджують профайлінг як превентивну технологію запобігання кримінальним правопорушенням на державному кордоні України [6], ставлячи в центр уваги аналіз вербальних і невербальних сигналів, розпізнавання психоемоційних станів, виявлення ознак приховування інформації та прогнозування можливої небезпечної поведінки особи. Запропонований підхід підтверджує превентивний потенціал профайлінгу, проте спирається переважно на безпосереднє спостереження і комунікацію з особою, що суттєво відрізняється від умов виявлення економічних кримінальних правопорушень, де поведінкові закономірності часто проявляються опосередковано у фінансових операціях, корпоративних зв'язках, управлінських рішеннях та способах організації господарської діяльності.

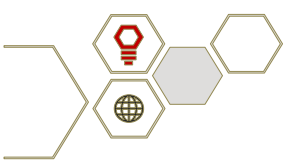
Сучасні тенденції дослідження економічної злочинності відображено у праці, в якій комплексно проаналізовано особливості запобігання злочинності у спеціальних (вільних) економічних зонах, та обґрунтовано, що економічна злочинність у таких зонах має транснаціональний та організований характер, значною мірою залежить від особливостей економічного регулювання, рівня

прозорості господарської діяльності, ефективності системи контролю та взаємодії державних і недержавних суб'єктів запобігання злочинності. Окрему увагу приділено криміногенним ризикам, необхідності вдосконалення інформаційного забезпечення, розвитку системи статистичного обліку економічних кримінальних правопорушень та використанню нових джерел інформації про організовані злочинні групи [7]. У той же час питання використання поведінкового профайлінгу як самостійного інструменту інформаційно-аналітичного забезпечення запобігання економічним кримінальним правопорушенням у зазначеному дослідженні не розглядалося, що свідчить про наявність відповідної наукової прогалини.

Окремі аспекти використання профайлінгу в економічній та юридичній сферах досліджено нами у праці, що присвячена виявленню ролі епілептоїдного психотипу у професійній діяльності представників зазначених сфер, розглянула профайлінг як інструмент оцінювання стійких поведінкових характеристик, особливостей професійної взаємодії, ухвалення рішень і реалізації особистісного потенціалу. Значення цього дослідження для порушеної проблематики полягає в обґрунтуванні можливості застосування профайлінгу як у традиційній правоохоронній діяльності, так і під час аналізу поведінки суб'єктів економічних і юридичних відносин, проте зазначена праця зосереджена переважно на психотипологічних характеристиках особи та не охоплює профайлінг як складову кримінального аналізу, виявлення економічних протиправних схем, оцінювання криміногенних ризиків і прогнозування подальшої протиправної діяльності. Дослідження розвиває започаткований авторкою напрям, переносить його у кримінологічну та інформаційно-аналітичну площину й конкретизує можливості профайлінгу у практиці запобігання економічним кримінальним правопорушенням [8].

У вітчизняних дослідженнях профайлінг розкривається насамперед як метод формування психологічного чи криміналістичного портрета особи, аналізу поведінки під час безпосередньої взаємодії, забезпечення прикордонної

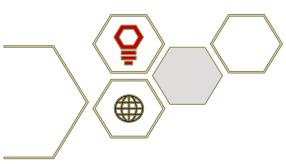

безпеки або запобігання кіберзлочинності. І хоча окремі автори вказують на можливість розвитку фінансового профайлінгу, однак комплексної теоретичної моделі його застосування до суб'єктів економічної злочинності до цих пір не сформовано.

У зарубіжній науковій літературі питання профілювання суб'єктів фінансових кримінальних правопорушень розроблено дещо ґрунтовніше. Зокрема, Ш. Алі [9] дослідила характерні поведінкові особливості організаторів фінансових кримінальних правопорушень і можливості використання психологічних та поведінкових характеристик для їх профілювання, зосередила увагу на особистісних рисах, мотивації та поведінкових закономірностях осіб, які організовують фінансові кримінальні правопорушення, не пропонуючи при цьому цілісної моделі інтеграції поведінкового профайлінгу з кримінальним аналізом, ризик-орієнтованим підходом і діяльністю спеціалізованого органу економічної безпеки.

Паралельно розвиваються дослідження прогнозування фінансової злочинності з використанням алгоритмічних методів, аналізу великих масивів даних та моделей машинного навчання, але в таких роботах профілювання часто зводиться до статистичної класифікації суб'єктів, операцій або територій за рівнем ризику. Поведінковий зміст профілю, логіка ухвалення рішень правопорушником і механізми трансформації протиправної діяльності при цьому залишаються поза межами суто алгоритмічних моделей [10].

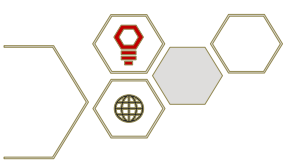
Практичний напрям профілювання економічних ризиків в Україні розвивається в діяльності БЕБ, адже, відповідно до ризик-орієнтованої моделі БЕБ формує профілі ризиків, використовує спеціальні індикатори, аналізує типові схеми протиправної діяльності та відомості з державних інформаційних ресурсів [11]. Упродовж 2023 року Бюро розробило 26 профілів ризиків, а у 2024 році аналітики БЕБ на підставі затверджених профілів, які включають типові схеми протиправної діяльності, сформували 1605 аналітичних продуктів, що свідчить про реальне застосування профілювання ризиків у практиці запобігання

економічним правопорушенням [2; 12]. Профілі ризику БЕБ не можна автоматично ототожнювати з поведінковим профайлінгом, адже профіль ризику являє собою сукупність відомостей про типову схему правопорушення, сферу її виникнення, індикатори та можливі наслідки. Поведінковий профайлінг, натомість, має бути спрямований на встановлення закономірностей ухвалення рішень учасниками економічної протиправної діяльності, способів розподілу функцій, характеру комунікацій, механізмів маскування фактичного контролю, адаптації до змін законодавства та прогнозування подальших дій. У відкритих матеріалах БЕБ станом на літо 2025 року не зафіксовано системного використання поведінкового профайлінгу як окремої офіційно визначеної методики, при цьому офіційні джерела підтверджують застосування саме ризик-орієнтованого підходу, профілів ризику, індикаторів, кримінального аналізу та аналітичних продуктів [12].

Аналіз наукових праць і практики діяльності БЕБ дозволяє констатувати, що проблематика профайлінгу у сфері запобігання економічним кримінальним правопорушенням залишається недостатньо опрацьованою. Вітчизняні дослідження створили загальні криміналістичні та психологічні основи профайлінгу, а практика БЕБ сформувала організаційні й інформаційні передумови застосування профілів ризику, проте між цими напрямками зберігається наукова прогалина, адже не розроблено концепції поведінкового профайлінгу суб'єктів економічної злочинності, не визначено його співвідношення з профілем ризику і кримінальним аналізом, не систематизовано поведінкові, фінансові, організаційні та комунікативні індикатори, а також не встановлено правових меж використання результатів такого аналізу. На заповнення такої прогалини спрямоване це дослідження.

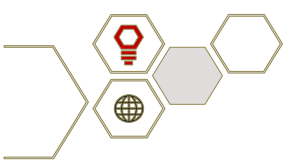
Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є теоретичне обґрунтування можливостей використання профайлінгу у практиці запобігання з економічними кримінальними правопорушеннями, визначення його місця в системі кримінального аналізу та інформаційно-аналітичного

забезпечення діяльності органів економічної безпеки, розмежування поведінкового профайлінгу і профілів ризику, а також формування концептуальних засад застосування профайлінгу для виявлення ризикових моделей економічної поведінки, оцінювання криміногенних ризиків і прогнозування подальшої протиправної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Після аналізу сучасних наукових підходів до розуміння профайлінгу, особливостей нормативного регулювання діяльності органів економічної безпеки та розвитку ризик-орієнтованої моделі запобігання економічній злочинності постає необхідність переосмислення місця профайлінгу у системі інформаційно-аналітичного забезпечення правоохоронної діяльності. Незважаючи на широке використання цього поняття у криміналістиці, юридичній психології, кримінології, безпекових дослідженнях та правоохоронній практиці, його зміст залишається дискусійним, що значною мірою пояснюється міждисциплінарною природою профайлінгу та постійним розширенням сфер його застосування. На початкових етапах розвитку профайлінг асоціювався переважно із психологічним портретуванням невідомого правопорушника, але сучасні тенденції розвитку інформаційно-аналітичної діяльності свідчать про його поступову трансформацію у комплексний інструмент дослідження поведінкових закономірностей, оцінювання ризиків, підтримки прийняття управлінських рішень і прогнозування розвитку криміногенних процесів.

На мою думку, профайлінг у сфері запобігання економічній злочинності доцільно визначати як комплексний міждисциплінарний інструмент інформаційно-аналітичної діяльності, спрямований на системне дослідження поведінкових, комунікативних, фінансових, організаційних та цифрових характеристик суб'єктів економічної діяльності з метою виявлення ризикових моделей економічної поведінки, оцінювання криміногенних ризиків, встановлення закономірностей підготовки, учинення, приховування та продовження економічних кримінальних правопорушень, формування

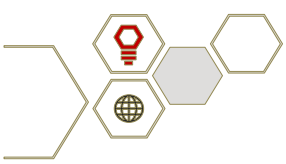

поведінкових профілів суб'єктів економічної злочинності й прогнозування найбільш імовірних напрямів їх подальшої протиправної діяльності.

На відміну від традиційного підходу, який пов'язує профайлінг переважно із психологічною характеристикою особи правопорушника, запропоноване визначення виходить із того, що об'єктом дослідження виступає не окрема людина, а вся система її економічної поведінки. До такої системи належать особливості прийняття управлінських рішень, способи організації господарської діяльності, характер фінансових операцій, моделі взаємодії із контрагентами, використання корпоративних структур, цифрових сервісів, номінальних учасників господарської діяльності, а також способи адаптації до змін правового середовища. Сукупність таких характеристик формує поведінкову картину економічної діяльності, яка може бути предметом наукового аналізу незалежно від того, чи встановлено факт учинення кримінального правопорушення.

Показаний підхід обумовлює необхідність чіткого розмежування понять «профіль ризику» та «поведінковий профайлінг». Незважаючи на певну зовнішню схожість, вони мають різне функціональне призначення, адже профіль ризику використовується для визначення сукупності критеріїв та індикаторів, які свідчать про підвищену ймовірність виникнення певної загрози або здійснення ризикових економічних операцій, натомість поведінковий профайлінг спрямований на дослідження закономірностей формування таких ризиків, встановлення причинно-наслідкових зв'язків між окремими діями суб'єкта, виявлення стійких моделей його поведінки та оцінювання потенційних напрямів подальшого розвитку економічної діяльності. Поведінковий профайлінг не підміняє ризик-орієнтований підхід, а забезпечує його якісне поглиблення, дозволяючи перейти від фіксації окремих індикаторів до комплексного аналізу механізмів їх виникнення.

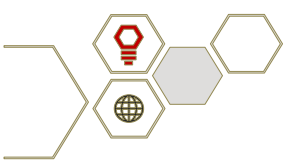
Особливої актуальності такий підхід набуває в умовах функціонування сучасної системи економічної безпеки України, у якій інформаційно-аналітична діяльність дедалі більше ґрунтується на використанні ризик-орієнтованих

механізмів [1; 2]. Аналіз нормативної бази та практики діяльності БЕБ свідчить, що основна увага приділяється формуванню профілів ризику, аналітичних продуктів та інформаційних моделей, тоді як поведінковий аспект економічної злочинності ще не отримав належної теоретичної концептуалізації. Унаслідок цього поза межами наукового аналізу нерідко залишаються питання формування стійких моделей економічної поведінки, еволюції злочинних схем, особливостей прийняття управлінських рішень їх учасниками та можливостей прогнозування подальших проявів економічної злочинності.

Ключовим завданням сучасного профайлінгу, на нашу думку, повинно стати не лише виявлення окремих поведінкових особливостей суб'єктів економічної діяльності, а комплексне дослідження закономірностей функціонування економічної злочинності як особливого виду соціальної поведінки, що дозволяє перейти від аналізу окремих фактів до аналізу поведінкових систем, що, своєю чергою, відкриває можливість для своєчасного виявлення ризикових моделей економічної поведінки, комплексного оцінювання криміногенних ризиків, формування поведінкових профілів та прогнозування подальшого розвитку криміногенних процесів.

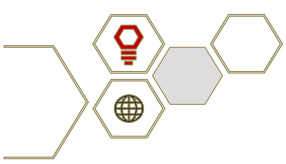
Одним із ключових напрямів практичного застосування поведінкового профайлінгу у сфері запобігання економічній злочинності є виявлення ризикових моделей економічної поведінки, які становлять первинний об'єкт профайлінгового дослідження, оскільки дозволяють перейти від аналізу окремих фактів до встановлення закономірностей функціонування економічної злочинності. Традиційні засоби фінансового контролю або кримінального аналізу переважно фіксують уже наявні ризикові операції чи зв'язки між окремими суб'єктами [13], проте поведінковий профайлінг орієнтується на дослідження логіки прийняття економічних рішень, що лежить в основі відповідної діяльності, а це створює можливість своєчасного виявлення тенденцій, які можуть свідчити про формування або розвиток злочинної схеми.

У науковій літературі поняття «ризикова модель економічної поведінки» фактично не отримало самостійного теоретичного опрацювання, хоча окремі його елементи розглядаються в дослідженнях, присвячених криміногенним ризикам, фінансовому моніторингу, комплаєнсу та ризик-орієнтованому підходу. На мою думку, ризикову модель економічної поведінки доцільно визначати як стійку систему взаємопов'язаних поведінкових, організаційних, фінансових та комунікативних рішень суб'єкта економічної діяльності, яка свідчить про підвищену ймовірність підготовки, учинення, приховування або продовження економічного кримінального правопорушення. На відміну від окремого ризикового індикатора, така модель відображає послідовність взаємопов'язаних управлінських і господарських рішень, які мають внутрішню логіку розвитку та повторюються незалежно від конкретної форми реалізації протиправної схеми.

У цьому контексті принципового значення набуває розмежування понять «ризикова модель економічної поведінки» та «спосіб учинення економічного кримінального правопорушення». Спосіб учинення кримінального правопорушення характеризує конкретний механізм реалізації кримінального правопорушення, а ризикова модель виникає значно раніше та охоплює весь комплекс поведінкових рішень, які поступово формують передумови для його вчинення. Інакше кажучи, спосіб учинення кримінального правопорушення є одним із проявів ризикової моделі, але не вичерпує її змісту, тому предметом поведінкового профайлінгу повинні ті зміни у поведінці суб'єкта економічної діяльності, які свідчать про поступове формування криміногенного потенціалу.

Практика розслідування економічних кримінальних правопорушень свідчить, що переважна більшість протиправних схем характеризується високим рівнем організаційної впорядкованості. Перед вчиненням кримінального правопорушення відбувається зміна структури корпоративного управління, перерозподіл фінансових потоків, створення нових суб'єктів господарювання, залучення номінальних керівників або засновників, активізація взаємодії з

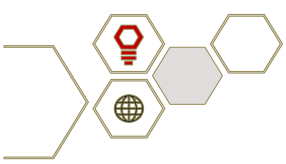

окремими контрагентами, використання цифрових сервісів чи фінансових інструментів, які раніше не застосовувалися [14]. Кожна із зазначених дій окремо може залишатися правомірною, однак їх систематичне поєднання формує поведінкову конфігурацію, яка істотно відрізняється від моделей звичайної господарської діяльності. Подібні відхилення повинні становити предмет профайлінгового аналізу.

Зазначене дозволяє зробити висновок, що основною одиницею дослідження у поведінковому профайлінгу є не окрема особа, документ чи фінансова операція, а поведінкова система, яка формується внаслідок взаємодії різних економічних рішень та відображає характер функціонування суб'єкта у певному економічному середовищі, а це істотно розширює можливості інформаційно-аналітичної діяльності, оскільки дозволяє досліджувати і фактичний стан економічних процесів, і тенденції їх розвитку, що має особливе значення для раннього виявлення економічної злочинності.

Наступним логічним етапом такого дослідження є оцінювання криміногенних ризиків. На відміну від класичного ризик-орієнтованого підходу, який переважно оцінює ймовірність виникнення загрози на підставі визначених критеріїв та індикаторів, поведінковий профайлінг дозволяє встановити причини формування цих ризиків, їх взаємозалежність та потенційну динаміку. Фактично йдеться про перехід від оцінювання окремих факторів ризику до оцінювання криміногенного потенціалу поведінкової системи загалом, що дозволяє визначити ступінь небезпеки конкретної економічної діяльності, а також найбільш імовірні напрями її подальшої трансформації.

На нашу думку, криміногенний ризик у сфері економічної злочинності доцільно розглядати як інтегральну характеристику поведінкової системи суб'єкта економічної діяльності, яка відображає сукупність умов, закономірностей та факторів, що об'єктивно підвищують імовірність використання незаконних механізмів досягнення економічної вигоди. Таке розуміння принципово відрізняється від поширеного підходу, за якого ризик

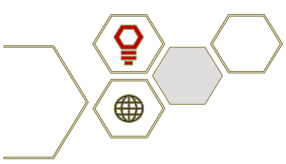

фактично зводиться лише до статистичної ймовірності настання певної події. У межах поведінкового профайлінгу криміногенний ризик оцінюється не ізольовано, а в контексті всієї поведінкової моделі, що дозволяє враховувати взаємний вплив управлінських рішень, фінансових операцій, корпоративних змін, характеру професійної взаємодії та інших факторів, які у своїй сукупності визначають криміногенний потенціал економічної діяльності.

Оцінювання криміногенних ризиків саме по собі не забезпечує повного розуміння механізму функціонування економічної злочинності, оскільки встановлення ступеня ризику не пояснює, яким чином він реалізується у конкретній поведінці суб'єкта. Саме тому наступним етапом поведінкового профайлінгу є аналіз способу дій правопорушника, що дозволяє встановити характерні закономірності організації, реалізації та приховування протиправної економічної діяльності.

На відміну від традиційного криміналістичного розуміння *modus operandi*, яке переважно характеризує спосіб учинення конкретного кримінального правопорушення [15], у сфері економічної злочинності доцільно розглядати спосіб дій як комплексну поведінкову систему, що охоплює весь цикл прийняття управлінських, фінансових та організаційних рішень. Цикл починається задовго до безпосереднього вчинення кримінально караного діяння і включає вибір організаційно-правової моделі ведення бізнесу, побудову корпоративної структури, визначення кола контрагентів, розподіл функцій між учасниками, використання цифрових технологій, фінансових інструментів, механізмів документального оформлення господарських операцій та способів легалізації отриманих активів. Системність зазначених дій дозволяє розглядати їх не як окремі елементи злочинної діяльності, а як взаємопов'язану модель економічної поведінки.

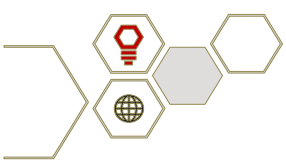
Особливість економічної злочинності полягає також у тому, що окремі елементи способу дій нерідко мають цілком легальний характер і лише в сукупності утворюють механізм реалізації злочинного наміру. Зміна структури

власності підприємства, створення нових юридичних осіб, відкриття додаткових банківських рахунків, перерозподіл фінансових потоків або зміна контрагентів самі по собі не можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення. Їх систематичне поєднання, повторюваність, часові взаємозв'язки та відповідність типовим моделям економічної злочинності формують поведінковий комплекс, який може розглядатися як об'єкт профайлінгового дослідження.

Аналіз способу дій створює підґрунтя для формування поведінкового профілю суб'єкта економічної злочинності. Поведінковий профіль є в даному випадку комплексною інформаційно-аналітичною моделлю, що відображає найбільш стійкі закономірності економічної поведінки конкретного суб'єкта або групи взаємопов'язаних осіб. Профіль формується шляхом узагальнення відомостей про характер управлінських рішень, особливості фінансової активності, організацію господарських процесів, моделі професійної комунікації, використання цифрових технологій, взаємодію з контрагентами, способи адаптації до змін законодавства та реакцію на застосування контрольних або правоохоронних заходів.

У зв'язку з цим доцільно виділити декілька взаємопов'язаних структурних компонентів поведінкового профілю суб'єкта економічної злочинності. Перший компонент становлять управлінські характеристики, які відображають стиль прийняття рішень, рівень централізації управління, характер делегування повноважень та особливості організації діяльності. Другий компонент охоплює фінансову поведінку, включаючи закономірності руху активів, використання фінансових інструментів, особливості здійснення розрахунків та управління грошовими потоками. Третій компонент характеризує організаційну поведінку, тобто моделі побудови корпоративних структур, взаємодії між юридичними особами та розподілу функцій між учасниками відповідної діяльності. Четвертий компонент відображає комунікативну поведінку, яка проявляється у способах професійної взаємодії, формуванні ділових зв'язків та підтриманні мережі

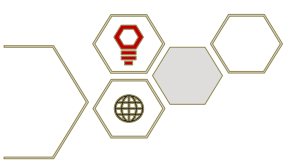
взаємовідносин. Окреме місце займає цифровий компонент, що характеризує використання електронних сервісів, цифрових платформ, інформаційних систем, засобів анонімізації та інших технологій, які дедалі частіше використовуються у сучасній економічній діяльності.

Запропонована структура поведінкового профілю дозволяє перейти від аналізу окремих фактів до комплексного дослідження всієї системи економічної поведінки суб'єкта. Інтеграція зазначених компонентів забезпечує можливість встановлення прихованих закономірностей, які практично неможливо виявити шляхом ізольованого дослідження окремих фінансових операцій чи документів.

Важливою функцією поведінкового профайлінгу є також прогнозування подальшої протиправної діяльності, адже зміст його полягає у визначенні найбільш імовірних сценаріїв розвитку поведінки суб'єкта за умови збереження встановлених закономірностей. Подібне прогнозування здійснюється шляхом комплексного аналізу ризикових моделей економічної поведінки, оцінених криміногенних ризиків, способу дій, сформованого поведінкового профілю та змін зовнішнього економічного й правового середовища. Поєднання цих елементів дозволяє визначити найбільш імовірні напрями її трансформації.

Поведінковий профайлінг забезпечує перехід від реактивної моделі запобігання економічній злочинності, яка ґрунтується переважно на розслідуванні вже вчинених кримінальних правопорушень, до проактивної моделі, орієнтованої на раннє виявлення криміногенних тенденцій, прогнозування розвитку ризикових ситуацій та своєчасне застосування превентивних заходів.

Визначення місця поведінкового профайлінгу в системі запобігання економічній злочинності потребує його чіткого співвідношення з іншими інструментами інформаційно-аналітичної діяльності, насамперед кримінальним аналізом, ризик-орієнтованим підходом та сучасними технологіями обробки великих масивів даних. Незважаючи на спільну мету, яка полягає у підвищенні ефективності виявлення, документування та попередження економічних

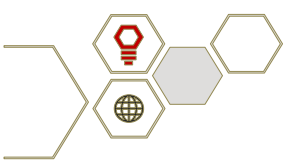

правопорушень, зазначені інструменти відрізняються як за предметом дослідження, так і за функціональним призначенням.

У міжнародній правоохоронній практиці кримінальний аналіз традиційно розглядається як процес систематичного збирання, узагальнення та інтерпретації інформації про кримінальні правопорушення, їх учасників, фінансові операції, зв'язки між окремими особами чи організаціями та інші відомості, необхідні для підтримки управлінських і процесуальних рішень [16]. Основним результатом кримінального аналізу є встановлення вже існуючих закономірностей злочинної діяльності, побудова інформаційних моделей функціонування злочинних груп, виявлення прихованих взаємозв'язків між окремими подіями та формування аналітичних продуктів, які використовуються під час здійснення правоохоронної діяльності. Можемо зауважити, що, кримінальний аналіз відповідає насамперед на питання що відбулося, між ким існують взаємозв'язки та які закономірності можна встановити на підставі наявної інформації.

Поведінковий профайлінг має інший предмет дослідження, і, якщо кримінальний аналіз переважно реконструює вже сформовану картину злочинної діяльності, то профайлінг спрямований на дослідження закономірностей економічної поведінки, встановлення механізмів формування криміногенних ризиків, пояснення причин виникнення ризикових моделей та прогнозування їх подальшої трансформації. Доцільно розглядати кримінальний аналіз і поведінковий профайлінг як взаємодоповнюючі складові єдиної системи інформаційно-аналітичного забезпечення, одна з яких орієнтована переважно на аналіз інформації, а інша – на аналіз поведінки.

Не менш важливим є співвідношення профайлінгу із ризик-орієнтованим підходом, який сьогодні є одним із базових принципів діяльності органів економічної безпеки України [2]. Основу такого підходу становить формування профілів ризику, визначення критеріїв ризиковості та концентрація аналітичних ресурсів на тих напрямках, де існує найбільша ймовірність виникнення загроз економічній безпеці. Ризик-орієнтований підхід при цьому не ставить за мету

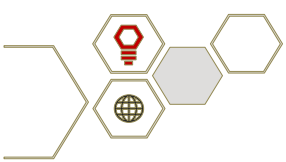

дослідження поведінкових механізмів формування таких ризиків, обмежуючись переважно їх виявленням та класифікацією.

У цьому, на нашу думку, проявляється самостійне значення поведінкового профайлінгу, який не замінює профілі ризику і не дублює їх функції, а забезпечує їх змістовне наповнення шляхом встановлення причин виникнення ризиків, аналізу поведінкових закономірностей їх формування та прогнозування подальшого розвитку відповідних процесів. Іншими словами, профіль ризику відповідає на питання де існує ризик, тоді як поведінковий профайлінг дозволяє зрозуміти чому він виникає, як формується та у якому напрямі може розвиватися надалі.

Окремої уваги потребує співвідношення профайлінгу із сучасними цифровими технологіями аналізу даних. Стрімкий розвиток штучного інтелекту, машинного навчання, технологій Big Data та автоматизованих систем підтримки прийняття рішень істотно змінив підходи до інформаційно-аналітичного забезпечення правоохоронної діяльності [17]. Застосування таких технологій забезпечує можливість обробки значних масивів фінансової інформації, автоматичного виявлення статистичних закономірностей, побудови мережових моделей взаємозв'язків між суб'єктами господарювання та ідентифікації нетипових фінансових операцій. Результати такого аналізу залишаються переважно математичними моделями даних, які не здатні самостійно враховувати мотивацію поведінки людини, соціально-психологічні чинники прийняття управлінських рішень, особливості корпоративної культури чи інші якісні характеристики економічної діяльності.

У зв'язку з цим перспективним напрямом розвитку інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів економічної безпеки є інтеграція поведінкового профайлінгу з технологіями штучного інтелекту та аналітичними платформами обробки великих масивів даних. Використання цифрових алгоритмів дозволяє автоматизувати процес пошуку поведінкових закономірностей, тоді як профайлінг забезпечує їх наукову інтерпретацію,

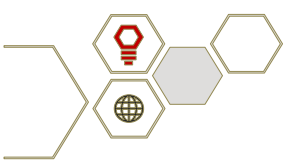

оцінювання криміногенного значення та побудову прогнозних моделей розвитку економічної злочинності. Поєднання математичного аналізу даних і поведінкового аналізу, на нашу думку, становить найбільш перспективний напрям розвитку сучасної інформаційно-аналітичної діяльності.

Проведене дослідження дозволяє сформулювати авторський підхід до розуміння поведінкового профайлінгу як самостійної складової інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів економічної безпеки, призначення якого полягає у комплексному дослідженні закономірностей функціонування економічної злочинності, інтеграції результатів кримінального аналізу, ризик-орієнтованого підходу та цифрових аналітичних технологій у єдину систему прийняття управлінських і процесуальних рішень. Підхід відкриває перспективи переходу від переважно реактивної моделі запобігання економічній злочинності до моделі її раннього виявлення, прогнозування та превентивного попередження.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що в сучасних умовах розвитку економічної злочинності профайлінг доцільно розглядати як самостійний міждисциплінарний інструмент інформаційно-аналітичної діяльності, здатний забезпечити комплексне дослідження закономірностей функціонування економічної злочинності. Міждисциплінарний характер профайлінгу обумовлюється інтеграцією положень кримінології, криміналістики, юридичної психології, економічної безпеки, інформаційної аналітики та поведінкових наук, що дозволяє досліджувати економічну злочинність як систему взаємопов'язаних поведінкових процесів.

Обґрунтовано авторський підхід до визначення профайлінгу у сфері запобігання економічній злочинності як комплексного інструменту інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів економічної безпеки, спрямованого на виявлення ризикових моделей економічної поведінки, оцінювання криміногенних ризиків, аналіз способу дій правопорушників, формування поведінкових профілів суб'єктів економічної злочинності та прогнозування найбільш імовірних напрямів їх подальшої протиправної

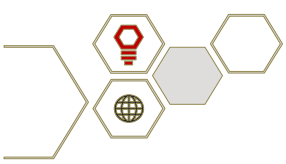

діяльності. Запропонований підхід істотно розширює традиційне розуміння профайлінгу, зміщуючи акцент із психологічної характеристики особи на комплексне дослідження поведінкових закономірностей економічної діяльності.

Встановлено, що принципове значення для розвитку сучасної теорії профайлінгу має розмежування понять «поведінковий профайлінг» і «профіль ризику». Профілі ризику орієнтовані на ідентифікацію ризикових операцій та індикаторів можливих порушень, а поведінковий профайлінг спрямований на встановлення причин виникнення таких ризиків, дослідження стійких моделей економічної поведінки та прогнозування їх подальшого розвитку. Профайлінг не підміняє ризик-орієнтований підхід, а доповнює його новими аналітичними можливостями.

Доведено, що центральним об'єктом поведінкового профайлінгу є ризикові моделі економічної поведінки, які відображають систему взаємопов'язаних управлінських, фінансових, організаційних, комунікативних і цифрових рішень суб'єкта економічної діяльності та дозволяють своєчасно виявляти закономірності формування економічної злочинності ще до завершення реалізації протиправної схеми. Своєю чергою, це створює методологічне підґрунтя для комплексного оцінювання криміногенних ризиків, аналізу способу дій правопорушників, формування багатокомпонентних поведінкових профілів та прогнозування найбільш імовірних сценаріїв розвитку криміногенної ситуації.

У результаті дослідження визначено співвідношення поведінкового профайлінгу з кримінальним аналізом, ризик-орієнтованим підходом та сучасними технологіями обробки великих масивів даних. Обґрунтовано, що зазначені інструменти не є взаємозамінними, а виконують різні функції в межах єдиної системи інформаційно-аналітичного забезпечення. Кримінальний аналіз забезпечує встановлення інформаційних взаємозв'язків та закономірностей уже існуючої протиправної діяльності, ризик-орієнтований підхід дозволяє визначити найбільш небезпечні напрями економічної діяльності, а цифрові аналітичні технології забезпечують швидке опрацювання значних масивів

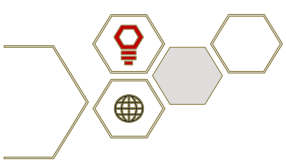

інформації. Поведінковий профайлінг, інтегруючи результати їх застосування, забезпечує поведінкову інтерпретацію отриманих даних, виявлення прихованих закономірностей та формування прогностичних моделей розвитку економічної злочинності.

Перспективними напрямками подальших наукових досліджень є розроблення методики практичного застосування поведінкового профайлінгу в діяльності БЕБ та інших правоохоронних органів, створення стандартизованих моделей поведінкового профілювання суб'єктів економічної злочинності, визначення системи поведінкових індикаторів для різних категорій економічних правопорушень, а також інтеграція технологій штучного інтелекту та машинного навчання у процес аналізу поведінкових моделей із забезпеченням належних правових гарантій захисту прав людини, недопущення алгоритмічної дискримінації та дотримання принципів законності, пропорційності й обґрунтованості під час прийняття управлінських і процесуальних рішень.

Список використаних джерел

1. Про Бюро економічної безпеки України: Закон України від 28.01.2021 № 1150-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20> (дата звернення: 14.06.2025)
2. Про затвердження Порядку застосування ризик-орієнтованого підходу в Бюро економічної безпеки України: наказ Бюро економічної безпеки України від 01.02.2023 № 36. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z0350-23#Text> (дата звернення: 14.06.2025)
3. Мурашко А. С. Профайлінг як складова пізнавальної діяльності у досудовому розслідуванні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2023. № 66. С. 159–162. DOI: <https://doi.org/10.32782/2307-1745.2023.66.33>
4. Мурашко А. С. Перспективні напрями використання профайлінгу в Україні. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень*:

матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 трав. 2023 р.). Одеса: Юридика, 2023. Т. 2. С. 472–474.

5. Зачек О. І., Дмитрик Ю. І. Застосування профайлінгу для протидії кіберзлочинності. *Соціально-правові студії*. 2020. Вип. 4(10). С. 94–100. DOI: <https://doi.org/10.32518/2617-4162-2020-4-94-100>

6. Білецький В. О., Матняк В. М. Профайлінг як превентивна технологія у запобіганні злочинам на державному кордоні України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 10. С. 531–533. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-10/129>

7. Веселовська Н. О. Профайлінг як інструмент виявлення ролі епілептоїдного психотипу у професійній діяльності економічної та юридичної сфер. *Актуальні проблеми економіки*. 2024. № 4(274). С. 272–278. DOI: <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2024-1-274-272-278>

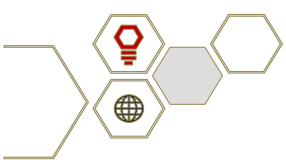
8. Veselovska N., Sieriebriak S., Petkov V., Dovban I., Udod A. Crime prevention in special (free) economic zones. *Cuestiones Políticas*. 2023. Vol. 41(77). pp. 369–389. DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4177.25>

9. Ali S. Criminal minds: profiling architects of financial crimes. *Journal of Financial Crime*. 2021. Vol. 28(2). pp. 324–344. DOI: <https://doi.org/10.1108/JFC-11-2020-0221>

10. БЕБ унормувало питання щодо профілів ризиків вчинення економічних правопорушень. URL: <https://esbu.gov.ua/news/beb-unormovalo-pytannia-shchodo-profiliv-ryzykiv-vchynennia-ekonomichnykh-pravoporushen> (дата звернення: 14.06.2025)

11. Інформаційно-аналітична діяльність Бюро економічної безпеки України. URL: <https://esbu.gov.ua/diialnist/informatsiino-analitychna-diialnist>

12. Звіт про діяльність Бюро економічної безпеки України за 2024 рік. URL: <https://esbu.gov.ua/storage/app/sites/32/2025/Zvit-ESBU-2024.pdf> (дата звернення: 14.06.2025)

13. Atkin H. Criminal Intelligence: Manual for Analysts. Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime, 2011. 104 p.

14. OECD. Corporate Structures for Combating Tax Crime: A Guide for Practitioners. Paris: OECD Publishing, 2021. URL: <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/guidance/Guidance-Beneficial-Ownership-Legal-Persons.pdf.coredownload.pdf> (дата звернення: 14.06.2025)

15. Turvey B. E. Criminal Profiling: An Introduction to Behavioral Evidence Analysis. 5th ed. Academic Press, 2022. 814 p.

16. Interpol. Criminal Intelligence Analysis. URL: <https://www.interpol.int/How-we-work/Criminal-intelligence-analysis> (дата звернення: 14.06.2025)

17. Europol. European Financial and Economic Crime Threat Assessment 2023: The Other Side of the Coin: An Analysis of Financial and Economic Crime. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2023. 84 p.